

תענית לא

משה שווערד

- 1. עיין באריכות במראה מקומות למסכת בבא בתרא דף קכא ולתענית דף ל**
- 2. ספר בניהו בן יהודע על תענית דף ל/ב**
כט"ו באב וכיום הכפורים. ... ואע"ג דעל פי השכל אין ראוי לעשות עסק זה ביום הכפורים, עם כל זה לא ביטלו חכמים מנהג זה ביום הכפורים, משום חבוב מצות הנישואין, וגם להודיע כמה גדולה ויקרה היא, דאפילו ביום קדוש כזה פונים לדבר זה להתעסק בו:
 - עוד עיין בשפת אמת לט"ו באב לקמן #25
- 3. תוספות מסכת תענית דף לא עמוד א**
תיקנו ביבנה הטוב והמטיב - פירוש בברכת המזון ומש"ה תקנו יותר על היין הטוב והמטיב טפי מבשאר דברים לפי שהיו [כמו] גדר בכרם ולא נסרחו.
- 4. מהרש"א על בבא בתרא דף קכא/ב**
יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה כו'. יש לנו לשמוח על קבורתם כמ"ש הרא"ש דאיתא בירושלמי כשנחרבה ביתר נגדעה קרן ישראל ואין עתיד לחזור עד שיבא בן דוד ולכך סמכה אצל בונה ירושלים עכ"ל ...
- 5. ריטב"א על בבא בתרא דף קכא/ב**
יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו הטוב והמטיב. ואומרים קצת רבותינו ז"ל כי לכך תקנוה בבהמ"ז מפני מעשה הכרם שאמרו באיכה רבתי כרם גדול היה לאדרינוס קיסר מהלך י"ח מיל על י"ח מיל כמן טבריא לציפורי והקיפוהו מהרוגי ביתר מלא קומה ופשוט ידים ולא הבאישו ולא הסריחו ולא גזר עליהם שיקברו עד שעמדה מלכות אחרת וגזר עליהם שיקברום, אמר רבי חנינא יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה תיקנו הטוב והמטיב על היין בברכת המזון משום מעשה של אדריינוס קיסר זכר לדבר, ויש מרבותינו אומרים כי לפי שבברכת המזון קבעו בו ענינים של הודאה על הארץ הטובה ועל מלכות בית דוד והיה זה הנס חשוב להם מאד קבעוהו עמהם לברך עליו בנפש שבעה ובלב שמח:
 - 6. גבורת ארי מסכת תענית דף לא עמוד א
יום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה. קשה לי הא דהרוגי ביתר היה לאחר שחרב הבית ושנים וחמשים שנה היה אחר החורבן כדאמר במדרש איכה והא בסמוך תניא בת מלך שואלת מבת כהן גדול ואחר החורבן אין לישראל לא כהן גדול וסגן ולא משוח מלחמה וצריך לומר לר' מתנה דהא דקתני בת מלך שואלת מבת כהן גדול לאו אט"ו דאב קאי דלא נתקן ליום טוב עד אחר כך אלא איום הכפורים לחוד קאי שהיה יום טוב מקודם בעוד שהבית קיים ואף על גב דקדים תנא לחמשה עשר קודם ליום הכפורים תנא אסדר חדשים סמיך דמניסן מנינן להו והוי אב קודם ליום הכיפורים שהוא לאחריו בתשרי:
 - 7. רשב"ם בבא בתרא דף קכא/ב
מניסן ועד ט"ו באב - היו כורתים עצים לצורך המערכה לכל השנה מכאן ואילך תשש כח החמה ויש בעצים לחלוחית ומעלין עשן וגם יגדל תולעת וכדאמרינן במדרש איכה רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי אומר שבו כלה זמן קציצה למזבח שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח וכל עץ שהוא נקצץ אינו עושה מאכולת ואותו יום שפסקו היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת:
 - 8. רבינו גרשום על בבא בתרא דף קכא/ב
יום שפסקו מלכרות עצים למערכה. ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלין בתלמוד תורה אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמיכן ואילך היו עוסקין בתורה:

9. נמ וקי יוסף על הרי"ף בבא בתרא דף נג/ב

מאן דלא מוסיף יסיף. שימות בחצי ימיו כמו [אסתר ט] וזכרם לא יוסף מזרעם כתבתי זה לשני תועלות היוצאים להיות זריו להתחיל ולקבוע תלמודו בלילות אלו להביא עליו ברכה ולא קלה וגם שהוא מנהג לשמוח בענין מצוה עד שכשהשלימה עושיין שמחה ומשתה וי"ט:

10. ספר ים של שלמה - בבא קמא פרק ז אות מו

גרסינן בפ' כל כתבי (שבת ק"ח ע"ב) אמר אביי, תיתי לי, דכי חזינא צורבא מדרבנן דשלים מסכתא. עבידנא יומא טבא לרבנן. מכאן נהגו כל ישראל לסיים בשמעתא, וליתן שבח והודיה למקום, ולפרסם אותה שמחה, שזכה לכך, שעושיין סעודה בעת שמסיימין. וראיה ממסכת תענית (ל' ע"ב) ומביאו נמי בר"פ יש נוחלין (ב"ב קכ"א ע"א). לא היו ימים טובים לישראל כי"כ וט"ו באב. ומסיק בגמרא, בשלמא י"כ, יום סליחה ומחילה הוא. אלא ט"ו באב מ"ט, ומפרש כמה טעמים. עד דמסיק לבסוף. רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו. יום שפוסקים בו מלכרות עצים למערכה כו', ופי', לפי שפסקו אותו היום להשלים מצוה גדולה היו שמחים, ונחשב להם לי"ט, וא"כ השלמת הספר אין לך מצוה גדולה מזו. ובפרט היכא שדעתו להתחיל אתר כך ספר אחר. וכן כתב לשם הר"ן, שמחה שמעינן, שמנהג ישראל הוא לשמוח ולעשות יום טוב בהשלמת המצוה. ...

11. שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו:כו

הגה: כשמסיים מסכת, מצוה לשמוח ולעשות סעודה, ונקראת סעודת מצוה. (נ"י ...

- ביאור הגר"א (שם):[עו] (ליקוט) כשמסיים מס' כו'. כמ"ש בב"ב קכ"א ב' וערשב"ם שם
- עיין שע"מ בהלכה-מכאן המנהג לעשות סעודה באסרו חג [שמשלימים מצוה גדולה של אכילת מצה או ישיבת סוכה]

12. שפת אמת מסכת תענית דף לא עמוד א

בגמ' בת מלך שואלת מבת כ"ג כו' דרך העולם היא שהעני שואל מעשיר, אך בכוונה עשו כן כדי שלא יתבייש השואל מפני עניו לכן הרגילו שהנכבד שואל מן הפחות ממנו ולא יתביישו השואלים:

13. ספר בניהו בן יהוידע על תענית דף לא/א

שם בת מלך שואלת מבת כהן גדול. הטעם דתקנו דהגדול ישאל מן הקטן, לרמוז להם מוסר, שתהיה כל אחת מסתכלת בקטנה ממנה, ובוזה תשמח בחלקה, ולא תסתכל בגדולים שאין לה כמותם, שאז יהיה בלבה קנאה וחמדה:

14. רש"ש מסכת תענית דף לא עמוד א

גמרא בת כ"ג מבת סגן כו'. משמע דסגן חשוב טפי ממשוח מלחמה ובהוריות (יג) מבואר להיפך ע"ש ויל"ק.

15. הגהות היעב"ץ

דף לא ע"א גמ' וזה סגן מנת משוח מלחמה. כ"ז תימה הא כהדיא תניא (שלהי סוריות) משוח מלחמה קודם לסגן: שם שאין האשה אלא ליופי. כ"ז הכי תני ר"ח פרק אע"פ (נ"ט ב'): שם ובלבד

16. הגהות היעב"ץ

קודם לסגן: שם שאין האשה אלא ליופי. כ"ז הכי תני ר"ח פרק אע"פ (נ"ט ב'): שם ובלבד שתעטרונו צהובים. כ"ז ע"ד שאמר ר' ישמעאל [ספ"ט דנדריים] בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן. וכן אמרו [סנהדרין כ"א א'] עה"פ ויאל לך שם צנוים דיפיך שאין לבנות ישראל לא שער בית הערוה כו'. מכלל שהיופי כולל את כולן בעצם. לא נבדלו אלא במקרה העוני והדוחק שמכעירן לפד על בשרן עורן. וכשמאכילים ומשקים אותן ומעדינים וממרקים אותנה חוזרות יפות כלבנה. ותר"ח הרוזה שיעדן אשתו כו' והרוזה שילבין בתו כו' כדאיתא פאע"פ [כתובות נט:]: והיינו בישראל אכל בנות מנוהמות ומפורמות גם כי יכנסו בנהר וירכו להן צורית נכתמות: שם מחול כו'. כ"ז ביום חתונתו וביום שמחת לבו לב השמים היינו

17. אליה רבה סימן תקפ

משנה בסוף תענית, ט"ו באב בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל ע"כ. וקשה מה ענין יראת ה' וכו' למשפחה, דלפעמים רשע מזרע מיוחסים. ובתוס' יו"ט [שם] נדחק בזה. גם קשה הא בברייתא בגמ' נקט ג' כתות, היפות אומרות תנו עיניכם ליופי, המיוחסות אומרות תנו עיניכם למשפחה, מכוערות אומרות קחו מקחכם לשם שמים, ובמתני' לא נקט רק כת מיוחסות. ומהרש"א כתב דחשיב הטוב שבהן, ודחוק. לכן נ"ל דרך נכון, דגם במתני' חשיב כל ג' כתות, דהא קשה אריכות דברים במתני', אלא דכת היפות אומרות בחור וכו' וראה וכו', ר"ל ראה שאנחנו יפים, וכת המיוחסות אמרו אל תתן עיניך בנוי וכו', וכת המכוערות אמרו שקר החן וכו'. רק ניישב שאמרו קחו מקחכם לשם שמים, דלכאורה תמוה כיון שאינן מיוחסים מה לשם שמים הוא זה, וכי לא עדיף מיוחסות או יפות. אלא נראה דמירי שיש לה נמי מעלה במעשים שהיא יראת ה', לזה אמר שקר החן ר"ל המיוחסים אותה כת הג' שנושאים חן בעיני אדם שכל אחד ואמר משלנו הוא כידוע. וכה"ג הוא במגילה דף ז' [ע"א] ותהי אסתר נושאת חן, מלמד שכל אחד נדמה לו כאומתו ואומר משלנו הוא. גם אמרה הבל היופי על כת היפות רק אשה יראת ה' היא תתהלל. הקשה הכלבו [סי' סב כו ע"ג] איך היה המנהג שיחטפו איש את אשתו, ומתרץ שלא שלחו אלא אותן שאין יד אביהן משגת להן, ואולי היו יושבות עד שתלכין ראשה:

18. תפארת ישראל - יכין מסכת תענית פרק ד משנה ח

(ג) צאינה וראינה וכו'. נ"ל דלהכי מייתי הך קרא, דר"ל אף על גב דביו"כ לא שייך שישוררו בחור שא נא וכו', דזכי ס"ד שישוראל קדושים יתעסקו ביו"כ הקדוש והנורא בשדוכים, ע"ז משיב וכן הוא אומר וכו', דביו"כ התכוונו להקב"ה שנקרא בחור בשיר השירים כולו, דנאמר בחור כארזים [שיר ה' פט"ו]. שא נא עיניך מה אתה בורר לך, ר"ל איה אומה קדושה בעולם כאומה זו, אל תתן עיניך בנוי, דאע"ג שחטאו לפניך תתן עיניך במשפחה, בניך בני בחוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, שקר החן של שאר האומות, הבל יופי שלהם, דאפי' כשעושין מצוות, כוונתם רק להחניף לך, כמ"ש חסיד שלהן, ומקרבין נחוחין לאלדה דשמיא, אבל ומצלין לחיי מלכא ובנוהי [כר"ה ד"ד א'], וכן חסד לאומים חטאתם [כב"ב ד"י ע"ב], אבל אשתך החלשה הקטנה, שהיא יראת ה', היא תתהלל, שעומדות היום לפניך ככלה מקושטה, ואומרת כאביה, הא קריבת נפשי קדמך [כשבת פ"ט ב'], היא היא תתהלל, שגם כתמי חטאותיה הם היום לה לעדי ולתפארת, בעבור כי נתהפכו לזכיות: [ונ"ל דמה"ט נמי מנהג ישראל לשיר את האשמנו ביו"כ והרי קינה מבע"ל, אמנם הוא לרמוז שכולם נתהפכו לזכיות, וראוי לשורר עליהם כעל זכיות] זאת אומרת שחורה אני ואעפ"כ נאוה, ואהלי קדר השחורים, בעיניך כיריעות שלמה המרוקמים זהב מופז:

19. ספר רסיסי לילה - אות נד

וישעני ביום הכפורים זהו הישועה אחר שחטא וכבר נכשל במבואות האפלות ונפל בגיא צלמות חס ושלום למקום שנפל. השם יתברך מושיעו בעת צרה ומצילו ופודאו מכל מיני רע חס ושלום שזהו תכלית הישועה עד שמעתה ממי אירא. כי כבר נשלם שלימות היראה דראש השנה שאינו ירא אלא מהשם יתברך ואין לי לירא עוד משום בריה ומשום דבר בעולם לא משאור שבעיסה ולא משיעבוד מלכיות כי כבר הוא צדיק ונושע. **ולפך אז השמחה בהתגלות יותר כמו שאמרו (תענית כו ע"ב) לא היו ימים טובים לישראל וכו' שבהן בנות ישראל יוצאות וחולות וכו' אף על פי שהמצוה הנגלית בו הוא אדרבה לענות נפש היינו לפי שזהו תכלית השמחה של בני ישראל לא על ידי אכילה ושתייה ועינוגי עולם הזה. ואחר שיחטא ויתכפר אז זוכה למקום שבעלי תשובה עומדים שהוא גדול יותר כי הצדיק גמור שלא חטא עדיין בעולם הזה משיג שמחה על ידי עניני עולם הזה כשלוקחם לשם שמים...**

ועל כן אז היו בנות ישראל חולות ואומרות בחור שא עיניך וכו' שזה נראה כפריצות גדולה ואיך לא מיחו בהם חכמים ואדרבה סיפרו לשבח ולמנהג הגון בישראל. אבל באמת אז ביום הכפורים היו הכל מרגישים בעצמם לב בשר בענין שהיה ניכר לכל שאין בדבר זה שום פריצות כלל:

20. ספר שם משואל חלק המועדים - מוצאי יוה"כ שנת תרע"ז

ובזה יש לפרש גם הסיום יהללו שמו במחול. כי מחול הוא מלשון עיגול כלשון מחול הכרם שבמשנה כלאים (פ"ד מ"א), וכל דבר עגול יצדק לומר על כל נקודה ונקודה שמשם מתחיל מחדש לסבוב באשר אין לו סוף וקץ.

וזהו הענין שאמרו ז"ל (שלהי מס' תענית) עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, כי תענוג תמידי אינו תענוג אלא שבכל רגע ורגע יתוסף ויתחדש אור חדש מה שלא הי' בראשונה וכאילו עתה התחיל מחדש. השי"ת יזכנו לזה:

21. שפת אמת מסכת תענית דף לא עמוד א

שם בגמ' וכל א' וא' מראה באצבעו כו' פי' ע"פ מ"ש ז"ל שכ"א נכוח מחופתו של חברו ה"ג לכל צדיק יש השגה מיוחדת וכל א' מראה בהשגה המיוחדת לו גם לחברו כמ"ש ומקבלין דין מן דין, הש"י יזכני להיות חלקינו עם הצדיקים בגן עדן:

22. דף על הדף תענית דף לא עמוד א

בגמ': עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם וכו'.

בספר חוט המשולש מביא מהגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל לבאר בזה, דהנה בזמן הזה יש לצדיקים שונים הנהגות שונות, אבל לעתיד לבוא יראו שכולם התכוונו לשם שמים, והיינו כעין מחול שזיה עומד מול זה אבל כולם מכוונים אל הנקודה האמצעית, והיינו עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים וכו' וכל אחד ואחד מראה באצבעו הנה אלקינו זה, שאף שאינם עומדים במקום אחד אלא כמחול זה נגד זה, מ"מ כולם מכוונים לשם שמים ומראים באצבע הנה אלקינו זה עיין שם.

ובספר תורת אמת לנכדו של הגרע"א זצ"ל, הרה"ק ר' לייבל אייגר זצ"ל מלובלין לט"ו באב (ד' ק"א ע"ב) מוסיף על הנ"ל: אולי רמז בתיבות "הוא יושב ביניהם" בגי' אמת, וגם בתורה מצינו יושב בלא ו' אצל א"א ע"ה ג"כ בלשון ישב ע"כ.

הבני יששכר (תמוז אב מאמר ב' א') כותב: טרם בואי לומר מענין ט"ו באב לא אכחיד אמרי קדוש קדוש ישראל אדו"מ הרה"ק מו"ה אברהם יהושע העשיל מ"כ במעזיבוו זצוק"ל [- האוהב ישראל] אמר ברמז דברי רז"ל "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב", דהנה אמרז"ל עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים וכו', ענין המחול הוא הולך במחול הולך סביב סביב בהיקף ואין שם מעלה ומטה ראש וסוף, כן לא יהיה לצדיקים לעתיד קנאה ושנאה לומר זה גבוה למעלה מזה, והוא הוא יום טוב לישראל כשאין ביניהם קנאה ושנאה ותחרות, וזהו הרמז לא היו ימים טובים לישראל "כט"ו" "באב", רמז כי אות הט"ו [החמשה עשר] באלף בית הוא אות ס', שהוא עגול סביב, ואין בו ראש וסוף, והוא בחינת המחול, והוא היו"ט הגדול בישראל.

בחפץ חיים על נ"ד (ע' ג) כותב: הסבר הדבר הוא: אם עושים עגול במחוג, אזי אם נמדוד מכל צד וצד להנקודה האמצעית, יהיה הכל בשוה, אבל בתנאי אם נמדוד רק להנקודה האמצעית בשוה.

כן הרבה דרכים יש בעבודת השם, אבל אם באמת ובלב תמים מבקשים ומתגעגעים אל הקדוש ברוך הוא, אזי כל הדרכים שוים.

וזהו לעתיד לבוא, יעשה הקדוש ברוך הוא "מחול לצדיקים", והוא באמצע, והצדיקים עומדים נגדו מצדדים שונים, וכל אחד מראה באצבעו, "הנה אלקינו זה" - אבל מכל הצדדים ההתקרבות שוה.

בחתם סופר (החדש פר' תולדות) כותב: יש לפרש דבריהם, דהנה הצדיקים משונים זה מזה במעשיהם, דכל אחד אזיל לשיטתו בעבודת ה', אך אם כוונתם לש"ש הכל הולך אל מקום אחד. עוד יש להקדים, מי שרוצה לעשות עיגול מכוון היטב, עושה מעגל ובאמצעיתו נקודה ועושה קוין מסביב ומושך אותם לנקודה האמצעית, ואם כולם שוין יודע שהעיגול הוא מכוון, כמו"כ התאומים כשהם דבקים הוא שלם במילואו, אבל בהפרדם כל אחד הוא חסר.

כך הצדיקים כל אחד בעצמו הוא חסר זה בכה וזה בכה. אמנם כשהם כולם יחדיו, שלמים המה במילואם, לכן יעשה הקדוש ברוך הוא מחול לצדיקים וכל אחד מורה באצבעו שהם הקיפו השוויון אל הנקודה האמצעית שהוא הקדוש ברוך הוא, וזה ויאמרו הנה אלקינו זה, כלומר שכונת כל אחד הוא לשם אלקינו לש"ש, ורצוים ומקובלים לפני הקדוש ברוך הוא.

בספר ישועות מלכו להגאון מקוטנא זצ"ל (בליקוטים ע' כד) מביא: מחול ריקוד סביב, ובר"ה שם כי הקדוש ברוך הוא ישב באמצע, והנה בריקוד כזה כל אחד בא פנים בפנים הוא העומד באמצע חוזר חלילה, ולכל צדיק וצדיק מעלה כזו שאינו בחברו, כמו שאמרו כל אחד נכוה מחופתו של חברו, וזה הרמז כל אחד במעלתו המיוחדת יבוא פנים בפנים עם השי"ת.

בספר דרך פקודיך להגה"ק בעל הבני יששכר (מל"ת ט"ו) מביא: שמעתי מפי כבוד אדמו"ר הרב הקדוש המגיד מה"ר ישראל זצ"ל מקאונץ פירוש מה שאהז"ל [תענית לא א] שלעתיד לבא עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים וכל אחד ואחד מראה באצבעו הנה אלקינו זה, הנה ידוע לכל מבין שאין הדבר הזה כפשוטו. ואמר הוא זצ"ל הנה אז יהיה תכלית ההתבוננות הדעת השלם וכל אחד יורה דרכו איך היה האמת אתו באחוז דרכו וכי דרכו היה נכון להתכלית, ואצבע הוא כינוי לאחיזה, כי אחיזת האדם הוא באצבעות, וזה יורה כל אחד ואחד מראה באצבעו, היינו דרך אחיזתו לאמר ראה נא אשר אחיזת דרכי היה בטוב נכון להתכלית.

והנה כל אחד מהצדיקים יראה כך באצבעו, הגם שהיו דרכיהם הפכים, עכ"ז כולם כאחד טובים.

ולהלן כותב עוד: ועפי"ז אמרתי שזה הכוונה שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות מחול (דייקא) להצדיקים, רצ"ל כדרך המחול שהוא סביב סביב כמחוג סביב המרכז הוא הנקודה הפנימית, והנה נקודת המרכז הגם שמנקודה זו יוצאים הנקודות סביב סביב במחוג זה לצד זה וזה לצד אחר, עכ"ז כולם יונקים מנקודת המרכז, וכולם שבים במרוצתם למרכז, כי ממנו יצאו ואלין ישובו, וז"ש עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים, היינו סביב סביב, זה לצד זה וזה לצד זה, ואעפי"כ כל אחד מראה באצבעו (כנ"ל) אשר הילוכו בקדש הוא לתכלית הפנימי, ואומר לחבירו ראה נא כי הנה אלקינו זה שהשגתי בדרכי והילוכי והיה זה כוונתי לתכלית הזה ויגעתי ומצאתי (זה מה שנ"ל) עכ"ד.

23. מהרש"א חידושי אגדות מסכת תענית דף לא עמוד א

הנה א-להינו זה וגו'. וכה"ג דרשו גבי זה א-לי ואנוהו ומייתי ליה הכא מא-להינו זה וגו' זה ה' וגו' והלשון כפול כמ"ש שיש לאדם לברך במדת הדין עליו כמו במדת הרחמים שנאמר בא-להים אהלל דבר בה' אהלל דבר וז"ש כשהוא א-להינו במדת הדין קוינו לו שיושיענו וזה ה' במה"ר עלינו קוינו לו ונגילה ונשמחה בישועתו לא אמר ונשמחה בישועתנו כמ"ש ויושיענו אבל כינוי ישועתו עליו יתברך ברוך הוא ע"ד עמו אנכי בצרה וכשהוא יושיענו גם הוא יושע עמנו וע"ז נגילה ונשמחה על שהוא יושיענו בב"י:

24. נחלת יעקב עה"ת פרשת בשלח

וְהָאֵלֵי וְאֵנוּהוּ בַמִּדְרָשׁ עוֹלֵי הַיָּם כֹּל אֶחָד מֵרֵאשִׁית בְּאֶצְבָּעוֹ וְאָמַר זֶה אֵלֵי. אֵל הַקְּבִיָּה בְּעוֹהֵיז אִמְרָתָם פֶּעַם אֶחָד זֶה אֵלֵי לְעֵתִיד לְבֹא אִתְּם אֹמְרִים שְׁנֵי פַעֲמִים. שְׁנֵי אִמְרָתָם בְּיוֹם הַהוּא הֵנָּה אֱלֹהֵינוּ זֶה וְכֹי פִירוּשׁ כִּי עַד עַכְשִׁיו לֹא הִכִּירוּ חֶסֶד הַקְּבִיָּה רַק בְּחֶסֶד שַׁעֲשָׂה. וְלַעֲלֵל יִכְרֹוהוּ גַם עַל הַיְסוּרִין שַׁעֲשָׂה עִמָּהֶם שֶׁתֵּכַל הֵן טוֹבוֹת כְּדֹכְתִיב הֵנָּה אֱלֹהֵינוּ הַנִּמְשַׁל לְמִדַּת הַדִּין אֲשֶׁר קוִינֵנו לוֹ שְׁיוֹשִׁיעֵנו מִצָּרוֹתֵינוּ עַכְשִׁיו נִתְוֹדַע לָנוּ שׁוֹהֵ הִי כְּלוֹמֵר מִדַּת הַרְחָמִים, לֹזֶה נְגִילָה וְנִשְׂמַחָה בְּיִשׁוּעָתוֹ וְזֶה קוֹוֹנַת הַמִּדְרָשׁ בְּעוֹהֵיז אִמְרָתָם פֶּעַם אֵי זֶה אֵלֵי וְהֵינֵנו שְׁלֹא הִכְרַתְּם טוֹבוֹ וְחֹסְדֵי הַשִּׁיטָה רַק בְּעִשְׂיַת הַטוֹבוֹת לֹמֵר זֶה אֵלֵי כִּי אֵל הוּא מִדַּת חֶסֶד וְלַעֲלֵל תֹּאמְרוּ שְׁנֵי פַעֲמִים הֵינֵנו אֵף עַל הַיְסוּרִין תוֹדוֹ שֶׁמִּדַּת חֶסֶד הִי וְתֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם גִּיכֵּ זֶה אֵלֵי שֶׁהוּא מִדַּת חֶסֶד:

25. שפת אמת ליקוטים - לט"ו באב

בגמ' סוף תענית לא היו ימים טובים כו' כט"ו באב מאי טעמא יום שהותרו השבטים לבא זה בזה, וקשה כיון דאמרינן מאי דרש שלא ינהג הדבר רק באותו הדור אם כן מעולם לא נאסרו השבטים רק אותו הדור ומה שמחה ביום הזה, ודוחק לפרש דבט"ו באב נתחדש הדור, ובאמת מצאתי כן בפירוש רשב"ם במס' בבא בתרא עיין שם אבל דוחק הוא דמה שמחה שייך בהסתלקות דור הראשון, אבל נראה דבאמת חכמי הדור התירו כמו שחדשו האיסור על ידי נשיאי ישראל שהסכים הקב"ה עמהם כן בני יוסף דוברים, כמו כן כווננו דור השני לדרוש להתיר מכאן ולהבא והסכימו עמהם מן השמים ולזה קבעוהו יו"ט, וכן יתכן לומר בכונת רש"י שם בתענית כנ"ל:

ומה שהי' יו"ט בט"ו באב כמו ביום הכפורים נראה דב' אלו היו עוונות הגדולים שבישראל חטא העגל שהי' מרידה בלוחות והתורה, וחטא מרגלים שהי' מרידה בארץ ישראל ושני החטאים נוקבין והולכין על כל ימי שפלותינו בגלות וביום הכפורים נמחל עיקר חטא העגל, ובט"ו באב נמחל חטא המרגלים שכלו מתי מדבר, ולכן שמחת יום הכפורים נשאר גם עתה שאין לנו שיור רק התורה הזאת, ושמחת ט"ו באב הי' רק בזמן המקדש ועתה שמחת המקדש נהפך לאבל, ויתכן גם כן שלכן הנשים יוצאות במחולות שאחר שבב' אלו החטאים נשתנו הנשים למעליותא כדאיתא שלא רצו ליתן נזמיהם, ובארץ ישראל איתא גם כן שהנשים חבבו את הארץ עיין שם גבי בנות צלפחד לכן מתפארים בזה בחור שא עיניך שתעטרנו בזהובים רמז כמו ודי זהב שהם לא קלקלו בהזהב שהי' להם. ואפשר שתעטרנו כמו שאמרו במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, אם כן כשהאנשים מתכשרין במה שכבר נכשלו הזכות גדול יותר וזהו שתעטרנו:

בענין סיום מסכת *

תורה" בעצמו הי' ה"חתן בראשית". מי שקרא מ"מעונה אלקי קדם" עד "לעיני כל ישראל" הוא בעצמו קרא מ"בראשית ברא" עד "אשר ברא אלקים לעשות". אלא שבהרבה מקומות שימש בקהילה אדם א' בתור רב ואדם אחר היה ראש הישיבה. לכן נהגו שהרב היה "חתן תורה" וראש הישיבה "חתן בראשית".

הגר"מ זצ"ל כשהי' רב בראסיין ובחאסלאוויטש סירב לעלות ל"חתן תורה" והיה עולה רק ל"חתן בראשית". אולם בכואו לאמריקה דימה שלא יהיה כבוד התורה ש"בעל הבית" יקבל חתן תורה ואז דוקא נאות לקבל "חתן תורה". זאת אומרת, היחוס הכי גדול בסיומה של תורה אינו בהמסיים אלא בכך שמיד לאחר שמסיימים מתחילים שוב ב"בראשית ברא" — "חתן בראשית".

וע"ז? הוסיף מרן מורנו ורבנו שליט"א: "כל ימי חיי נמנעתי מלחוג סיום מסכת משום שדמיתי בנפשי שעדיין אני עומד באמצע הדברים שא"א לגמרם. אעפ"כ פעם אחת הואלתי לחוג סיום, וזה אירע כשסיימתי מס' ברכות עם אנשי קהילת מוריה בנוא יארק ששקרנו בלמודה כעשר שנים. לכבוד אנשי הקהילה שמסרו נפשם ללמוד בהתמדה רבה — ולא היו מבינים טעמי למעט בשמחתם — וותרתי וחגגנו שמחה גדולה ומפוארת לכבוד סיום המסכת."

יח"ר מלפני אבינו שבשמים שבזכות למוד תורת מרן מו"ר הרב שליט"א שימלא הקב"ה רחמים עליו להחלימו ולרפאותו ולהחזיקו ולחיותו וישלח לו מהרה רפואה שלמה מן השמים לרמ"ח אבריו ולשס"ה גידיו בתוך שאר חולי ישראל רפואת הנפש ורפואת הגוף השתא בעגלא ובזמן קריב.

סיום התורה דורש סעודה ושמחה. מקורו במדרש (שהש"ר פ"א, א (ט), הובא בספר האשכול (הלכות סדר פרשיות והפטרות לכל שביו"ט ותענית), אור זרוע (ח"ב סי' ש"כ) ובית יוסף (סו"ס תרס"ט): "א"ל הקב"ה שלמה חכמה שאלת לך כו' חייך החכמה והמדע נתון לך כו' מיד ויקץ שלמה והנה חלום א"ר יצחק הי' עומד על כנו חמור נוהק והוא יודע מה נוהק צפור מצוצי והוא יודע מה מצוצי מיד ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משחה לכל עבדיו א"ר אלעזר מכאן שעושין סעודה לגמרה של תורה."

הגר"מ זצ"ל אמר שהאמת היא שהחשיבות של סיום התורה אינה בכך שגומרים "זאת הברכה — לעיני כל ישראל", אלא החשיבות במה שמתכוונים שוב להתחיל ב"בראשית ברא" — זוהי החשיבות. כי באמת לא נזכר בכתוב ששלמה עשה סיום לתורה, אדרבה, שלמה הי' "חתן בראשית" ולא "חתן תורה". הקב"ה הכטיח לתת לו "לב חכם ונבון" ושיוכל להבין התורה. נתן לו האפשרות להתחיל ללמוד התורה עוד הפעם ביתר שאת ועמקות, כי גם מקודם היה שלמה "גאון גדול" למרות שהיה צעיר ביותר, אבל הכטחת הקב"ה הספיקה לו האפשרות ללמוד התורה באופן עמוק ביותר. כזה שאמר לו ה' הנה נתתי לך לב חכם ונבון גוי' נעשה לחתן בראשית.

בהתאם לכך הונהג המנהג בתקופת הראשונים לקרוא מיד בבראשית אחרי סיום התורה כדי להראות את היחס בין הסיום להתחלה — הסיום הוא מבוא להתחלה. ואכן מנהג קדום שנחשב בכמה מקומות היה שה"חתן

*עיקר הדברים הושמעו מפי מו"ר מרן שליט"א, ונכתבו ע"י אחיו מו"ר הגר"א סולובייציק שליט"א. ונדפסו כאן ברשותו.